

เข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา ผ่านประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน กรณีศึกษาบ้านเชิงเขา หมู่บ้าน 4 ตำบลปะลูกาสามะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส¹

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปิยะ กิจถาวร*

กล่าวนำ

ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้การสร้างความรู้และการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชนโดยเฉพาะชุมชนที่มีชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธที่อยู่ท่ามกลางชุมชนไทยมุสลิมเปรียบเสมือน **ชุมชนไข่มุก** โดยมุ่งหวังให้ความรู้ที่ผ่านการสังเคราะห์ การลองผิดลองถูกจากการปฏิบัติจริง การแก้ไขคลี่คลายปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อให้ลูกหลานในชุมชนและสังคมภายนอกได้รู้ว่า กว่าชุมชนในแต่ละพื้นที่จะอยู่รอดได้ บรรพบุรุษ ปู่ย่าตายาย ต้องผ่านความยากลำบากต่าง ๆ นานา มานับไม่ถ้วน และท่ามกลางความขัดแย้ง ความรุนแรงที่กระตุ้นให้เกิดความกลัว ความแตกแยกในสังคม ในชุมชน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ความรู้จากชุมชนเหล่านี้ จะได้ทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาความไม่รู้ ลอคอคติที่มีต่อกันของฝ่ายต่าง ๆ โดยเฉพาะในส่วนของเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการนำนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลสู่การปฏิบัติ และเป็นความพยายามตอบสนองยุทธศาสตร์พระราชทาน **เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา**

การศึกษาประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนได้นำผลงานวิจัยจากกรณีศึกษาชุมชนบ้านเชิงเขาซึ่งทำการศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ชาวบ้านในชุมชนทั้งพุทธและมุสลิมเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดประเด็นปัญหา การสืบค้นและรวบรวมข้อมูล การสรุปข้อมูลและการรายงานผลการศึกษาให้คนในชุมชนได้รับทราบและเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข

กรณีศึกษาบ้านเชิงเขา หมู่ที่ 4 ตำบลปะลูกาสามะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส²

สภาพทั่วไป

บ้านเชิงเขา เป็นชื่อเรียกตามที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขา คามแนวเทือกเขาบูโด (คำว่า **บูโด** มีหลายความหมาย อย่างเป็นทางการทั้งภูเขา ชื่อวังโบราณ ชื่อสกุลเชื้อสายเจ้าเมืองเก่า³) ที่ทอดตัว

* รองเลขาธิการศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้

¹ ทีมวิจัยชาวบ้านและหน่วยประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่าง, (2546), รายงานผลการศึกษาโครงการพัฒนาระบบการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพและส่งเสริมการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทภายในชุมชน ศึกษากรณีชุมชนสมานฉันท์พื้นที่ภาคใต้ บ้านเชิงเขา หมู่ที่ 4 ตำบลปะลูกาสามะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค

² ทีมวิจัยชาวบ้านและหน่วยประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่าง, (๒๕๔๖), รายงานผลการศึกษาโครงการพัฒนาระบบการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพและส่งเสริมการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทภายในชุมชน ศึกษากรณีชุมชนสมานฉันท์พื้นที่ภาคใต้ บ้านเชิงเขา หมู่ที่ 4 ตำบลปะลูกาสามะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค

³ คำว่า **"บูโด"** ว่ามีหลายความหมายคือ

1) หมายถึงชื่อ ภูเขาใหญ่ ตั้งอยู่ที่ใต้ของบ้านเชิงเขา ทอดยาวไปทางทิศใต้คิดหลายอำเภอ

2) หมายถึงชื่อ **"กูโบร์"** อันหมายถึงสุสานอิสลาม ตั้งอยู่ที่บ้านจือแร ทางทิศใต้ของตลาดนัดคันไทร 1 กิโลเมตร ปัจจุบันเป็นสวนมะพร้าว เป็นที่ปลูกพืชมกขนาบขนาดใหญ่บริเวณวังเก่าด้วย

ทางทิศใต้ไปยังทิศตะวันออกเฉียงเหนือบ้านเชิงเขา เป็นที่ราบติดกับภูเขาและพรุ สภาพดินเป็นดินเหนียว มีความอุดมสมบูรณ์ สมัยก่อนมีการทำนาพรุ นาข้าว นาหวาน ทำไร่ ทำสวน ปลูกพืชได้ตลอดทั้งปี ผู้ที่มานูกเบิกชุมชนเชิงเขาเป็นทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิม อยู่ร่วมกันในบริเวณเดียวกัน ทำมาหากินในที่ดินผืนเดียวกันฉันทันที

บ้านเชิงเขา ตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 4 ตำบลปะลุกาสาเมาะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส เป็นกลุ่มบ้านที่มีหมู่บ้านอีกหลายหมู่บ้านอยู่ล้อมรอบ เดิมประกอบด้วยกลุ่มบ้านย่อย ๆ รวม 9 กลุ่มบ้านคือ บ้านกูแบบือซา (บ้านทุ่งปลักใหญ่) บ้านสวนบ้านเก่า บ้านสวนใหญ่ บ้านเขาน้อย บ้านกลาง บ้านตะออก (ตะวันออก) บ้านไค้ดิน (ไค้ดินคือ ทิศเหนือ) บ้านตก บ้านหวนอน (หวนอนคือ ทิศใต้) บ้านป่าตอ การเดินทางไปมาหาสู่กันของชาวบ้านเชิงเขา บ้านคูซิงปาลอ และบ้านกูแบบือซามีสองเส้นทาง คือ เส้นทางสายบ้านตันไทร อำเภอบาเจาะ – บ้านตะโล๊ะคือรามัน อำเภอกะป้อ เส้นทางสายนี้จะผ่านหมู่บ้านไทยพุทธเชิงเขา เป็นถนนลาดยาง และอีกเส้นทางคือเส้นทางสายมะนัง คาลา – บ้านคูซิงปาลอ (สายไชยา) – บ้านกูแบบือซา – บ้านเชิงเขา เป็นถนนดินลูกรัง

บ้านเชิงเขา

บ้านเชิงเขามีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของหมู่บ้านคือ แหล่งน้ำธรรมชาติ มี 2 แห่ง คือ พรุกบด (น่าจะเพี้ยนมาจากไม้ตะพด) เพราะรูปร่างพรุ คล้ายรูปไม้ตะพด มุสลิมเรียกว่า พรุ บือตอ และบึงยือไร ชาวบ้านไม่นิยมนำน้ำในบึงมาใช้บริโภค แต่เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ เช่น ปลา หอย ปลิง และใช้เป็นแหล่งทำมาหากินเช่น ทอดแหหาปลา สำหรับแหล่งน้ำกิน น้ำใช้ในชุมชน ได้แก่ บ่อน้ำ สระ และน้ำประปา ส่วนมากชาวบ้านจะใช้น้ำบ่อในการบริโภค อุปโภค แต่ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะใช้น้ำบ่อร่วมกันเช่น บ้าน 2 หลัง

จะมีบ่อน้ำ 1 บ่อ ภูเขา ซึ่งบางพื้นที่เป็นดินเหนียวและดินร่วน สามารถปลูกพืชยืนต้น และพืชล้มลุกได้สารพัดอย่าง อุดมสมบูรณ์ด้วยน้ำและอาหารสภาพป่ามีความหนาแน่นพอสมควร ในป่าส่วนมากเป็นไม้ผล และยางพาราบ้างเล็กน้อย พืชที่นิยมปลูกได้แก่ลองกอง ทุเรียน เงาะ ที่ราบเป็นดินเหนียว ใช้ประโยชน์ได้มากหลายอย่าง เช่น ใช้ในการเลี้ยงสัตว์ ปลูกผักสวนครัวไม้ผลนานาชนิด ตามความต้องการของประชากรในหมู่บ้าน และได้ปลูกบ้านสำหรับที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน ทำถนนหนทางสะดวกสบายตามที่ต้องการ ที่บ้านเชิงเขา ฤดูร้อน อากาศจะร้อนและแห้งแล้งมาก แหล่งน้ำที่เคยใช้จะแห้งแล้ง ผืนดินแห้งแตก ฤดูฝน จะมีฝนตกตามพื้นที่ต่าง ๆ มาก ลักษณะดินที่เป็นดินเหนียวทำให้ น้ำท่วมขังและเกิดน้ำท่วมในพื้นที่ลุ่มของหมู่บ้าน

เมื่อปี 2546 บ้านเชิงเขา มีประชากรรวม 195 ครัวเรือน รวม 950 คน นับถือศาสนาพุทธ 120 ครัวเรือน 637 คน เป็นชาย 318 คน หญิง 311 คน คิดเป็นร้อยละ 67 นับถือศาสนาอิสลาม 75 ครัวเรือน 311 คน เป็นชาย 151 คน หญิง 160 คน คิดเป็นร้อยละ 33

- 3) บูด เป็นชื่อที่ตั้งวังโบราณ มีแนวคันดินปลูกไม้หนามเป็นรั้ววัง ปัจจุบันเป็นสวนยางพารายังมีแนวรั้วเหลืออยู่สองด้าน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของบ้านปะลุกาเปเราะ หมู่ที่ 7 ต.ปะลุกาสาเมาะ อ.บาเจาะ ติดกับกึ่งน้ำกอตอ แม่น้ำสายบุรี
- 4) บูด เป็นชื่อสกุลเชื้อสายเจ้าเมือง ปัจจุบันยังมีผู้ใช้นามสกุลนี้อยู่จำนวนมาก

ประวัติหมู่บ้าน

ประวัติการก่อตั้งหมู่บ้าน แต่เดิมบริเวณนี้เป็นป่า ผู้ที่มานุกเบิกตั้งถิ่นฐานคือ **โต๊ะกูกอ** และ **กูเยาะ** ซึ่งเป็นต้นตระกูล**รายอคาลี** ทั้งสองเป็นเชื้อสายเจ้าเมืองยะหริ่ง และเป็นบรรพบุรุษของชาวบ้านกูแบบือชา ซึ่งส่วนใหญ่มีเชื้อสาย **ควั่นและกู** (เชื้อสายเจ้าเมือง) รวมทั้งครอบครัวของ **นายโต๊ะเจ๊ะเค๊ะ** และภรรยาคือนาง**โต๊ะวาม๊ะ** หลังจากโต๊ะเจ๊ะเค๊ะและโต๊ะวาม๊ะ ได้เสียชีวิตไป ก็มีคนอพยพเข้ามาอีกหนึ่งครอบครัวคือ **นายควั่นจำปากอ** และนาง**ควั่นม๊ะ** และมีลูกหลานสืบจนถึงปัจจุบัน และการปลูกบ้านเรือนในอดีตจะเป็นกระท่อมเล็ก ๆ ล้อมรอบด้วยป่า มีเสื่อ มีช้าง มีเรื่องเล่าว่า **สมัยเมาะโต๊ะเราะ** ซึ่งเป็นบรรพบุรุษคนหนึ่งของหมู่บ้านและชอบกินหมาก วันหนึ่งนั่งค้ำหมากนอกบ้าน แก่เข้าใจว่านั่งอยู่ลำบนคันของมะพร้าว แต่แท้ที่จริง แก่นั่งค้ำหมากบนลำตัวของงูใหญ่ ค้ำไปค้ำมา เลื้อยงูไหล จึงได้รู้ว่าเป็นลำตัวของงูใหญ่ ในชุมชนมุสลิมแต่ก่อนเค็มไปด้วยสวนผลไม้ เจ้าของอาศัยอยู่ที่อื่น และจะเข้ามาทำสวนของคนยิดการทำสวน เป็นอาชีพหลัก ชาวไทยมุสลิมจะตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยที่บ้านกูแบบือชา และบ้านคูซงพาลอ

สภาพของกูแบบือชาหรือทุ่งปลักใหญ่ ในปัจจุบัน

กูแบบือชา เป็นชื่อในภาษามลายูท้องถิ่น แต่คนไทยพุทธเรียกว่า ทุ่งปลักใหญ่ ในอดีตบริเวณนี้มีบึงน้ำใหญ่มากและน้ำในบึงไม่เคยแห้งไม่ว่าฤดูไหนก็ตาม ต่อมามีการแยกออกมาอีกกลุ่มบ้านคือ บ้านคูซงพาลอ คำว่าพาลอ แปลว่า **บุญ** เนื่องจากบริเวณนั้นเคยมีชาวบ้านมาร่วมกันทำบุญระลึกถึงวิญญาณบรรพบุรุษ เพื่อเป็นที่ระลึกว่าที่นั่นเคยมีผู้มาร่วมทำบุญ

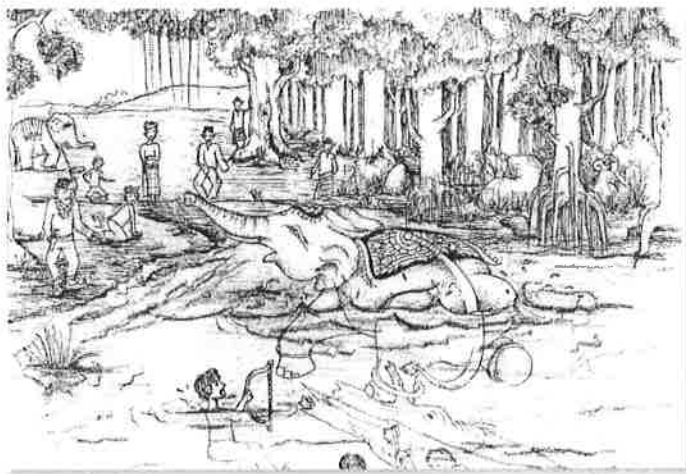
ประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านเชิงเขา

ยุคภายใต้การปกครองของเจ้าเมืองสาขามุรี

สมัยของปกครอง 7 หัวเมืองปักษ์ใต้ ตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ประมาณปีพ.ศ. 2351 หมู่บ้านนี้อยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าเมืองสาขามุรีที่ส่งลูกหลานมาปกครอง มีวังชื่อวัง **บูโด** วังสมัยนั้นสร้างด้วยไม้ ปัจจุบันไม่ได้หลงเหลือซากให้เห็น สิ่งที่บ่งบอกเขตแดน (กูบู) ของเมืองทำเป็นคันดินขึ้นมากล้ายกับถนนและปลูกต้นไม้เป็นแนวเอาไว้ เขตแดนจะไปบรรจบกับเขาสักบี๋ เขตอำเภอสาขามุรี จังหวัดปัตตานี ซึ่งปัจจุบันยังคงเหลือซากอยู่บ้าง

คนไทยพุทธรุ่นแรก ๆ ที่เข้ามา พอสืบได้ว่ามาจากบ้านสะพานไม้แก่น อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา บางส่วนมาจาก อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี ส่วนระยะหลัง ๆ มาจาก อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี คนไทยพุทธ

ที่เริ่มเข้ามาคาดว่า เป็นคนที่หนีคดีอาญาเข้ามา โดยอาศัยช่องว่างของการเขตการปกครองกล่าวคือ การที่ทาง การจะข้ามเขตมาจับกุมนั้นเป็นเรื่องที่จะกระทำไม่ได้ บุคคลสำคัญที่หนีมาคือ **หมอกงทอง** เป็นหมอยาที่มีวิชา ความรู้ (มีการขุดพบแท่นหินบดยาในบริเวณที่ตั้งเมืองเก่า) ในระยะแรกมีการมาตั้งรกรากบริเวณบ้านกูแบบือซา หรือบ้านทุ่งปลักใหญ่ แต่เพราะการเดินทาง ความเป็นอยู่ยากลำบาก ฤดูฝนน้ำมักท่วม เรือกสวน ไร่นาเสียหาย ชุมชนไทยพุทธ จึงค่อย ๆ ย้ายถิ่น ขยับมาเรื่อย จนถึงบ้านเชิงเขาในปัจจุบัน ลักษณะของบ้านในสมัยนั้นจะสร้าง ง่าย ๆ เป็นเสาไม้กลม ฝาขัดแตะ มุงจาก ปัจจุบันเรียกว่า **ขนา** บ้างก็ว่า **สนา** ประมาณ 4-5 หลัง ความเป็นอยู่ก็ไม่ ราบรื่นนัก คาดว่ามีการรบกวนจากมุสลิมที่พยายามบังคับให้เปลี่ยนมารับศาสนาอิสลามอยู่เสมอ

ภาพวาดจำลองเหตุการณ์ช่วยช้างเจ้าเมืองขึ้นจากบึงกาสะ

เหตุการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนเริ่มขึ้น เมื่อสมัย**พญากง** เจ้าเมืองผู้ปกครองใน สมัยนั้น พระองค์ทรงมีช้างควาโปรคอยู่ เชือกหนึ่ง ชื่อ **สะคอ** (สิดอ) เป็นช้างไม่มีงา แต่มีความดุคัน ฉลาด สามารถใช้ปัญญา เอาชนะช้างอื่น ๆ ที่มีงาได้ ตอนสายวัน หนึ่ง ขณะที่ควาพาช้างลงไปอาบน้ำที่ คลองแห่งหนึ่ง ปัจจุบันอยู่ที่บริเวณบ้านกา สะเซ หลังจากปลดโซ่ตรวนที่เท้า คงเหลือ ที่ปลดเหล็กที่ข้อเท้าไว้ ก็พาช้างลงอาบน้ำ ตามปกติ ผลปรากฏว่าช้างได้เดินพลัดไป เหยียบเอาบริเวณที่คันไม้ล้มทับถมในคลอง

ทำให้กิ่งไม้เข้าไปขัดอยู่ในบริเวณปลดเหล็กที่ข้อเท้าช้าง ทำให้ช้างยกเท้าขึ้นไม่ได้ พญากงจึงเกณฑ์คนและเครื่องมือ แล้วสั่งให้คนค้ำน้ำลงไปปล่อยไม้ให้ขาด แต่ก็ไม่มีใครที่จะปล่อยให้ขาดได้ เนื่องจากค้ำน้ำได้ไม่นานเพราะน้ำจืดมาก ช้างโผล่แต่ดวงหางใจได้อยู่อย่างนั้นหลายชั่วโมง จนมีบุรุษนิรนามผู้หนึ่งได้อาสาค้ำน้ำลงไปปล่อยให้ ไม้ที่ติดกับข้อเท้า ช้างก็ขาด สามารถนำช้างขึ้นจากคลองได้สำเร็จ พญากงก็ใจมากถึงขนาดเข้ามาออกชายนิรนามคนนั้น และเอ่ยว่า อยากจะได้อะไรตอบแทนก็ให้ขอมา บุรุษนิรนามผู้นั้นไม่ได้ขอแก้วแหวนเงินทอง หงิ่งงาม ที่นา หรือแม้กระทั่งวัวควาย สักตัว แต่กลับบอกว่าชุมชนไทยพุทธที่ตั้งบ้านเรือน 4-5 หลังนี้ ขออย่าได้มารบกวนเขาเลย ให้เขาอยู่อย่างสุขสบาย ความสมควรเกิด พญากงก็ทำตามคำที่บุรุษนิรนามขอ ชุมชนไทยพุทธจึงได้อยู่อย่างสงบตั้งแต่นั้นมา

ในสมัยนั้น การปกครองและการตัดสินใจความเป็นสิริสวัสดิของเจ้าเมือง เช่น มีกรณีขโมยไซที่ใส่ดักปลา หากสืบทราบว่าเป็นใครก็จะถูกลงโทษโดยการยึดที่นา 3 ไร่มาเป็นของเจ้าเมืองเสีย หากคดีหนัก ๆ จะรับสั่งว่าให้ส่งไป **พงกลาเซาะ** คือสั่งให้ประหารนั่นเอง (พงกลาเซาะ = พง = คัน กาเซาะ = เลียบ กลายเป็นคันเลียบหมายถึงบริเวณ แคนประหารที่มีคันเลียบขึ้นอยู่ ปัจจุบันอยู่ตรงข้ามกับวัดเลียบ อำเภอสาบบุรี จังหวัดปัตตานี)

มีเรื่องเล่ากันว่า ครั้งหนึ่งขณะที่เจ้าเมืองสาบบุรีและข้าราชการสำนักต้องเดินทางไปเฝ้าเจ้าเมืองยะหริ่ง แต่คนพาย เรือข้ามฟากมารับช้า ทำให้ไปเฝ้าเจ้าเมืองยะหริ่งช้าไปด้วย พอถึงเรือจึงต้องด้วยความโกรธเจ้าเมืองสาบบุรีได้ใช้กริช เหนือที่ท้องคนพายเรือจนตาย เจ้าเมืองยะหริ่งล่วงรู้ความเข้า จึงลงโทษด้วยการให้เจ้าเมืองสาบบุรีนำช้าง 5-6 เชือก ไปกวณปลาในบึงของเจ้าเมืองสาบบุรี เพื่อเอาปลาไปแจกจ่ายให้ชาวบ้าน

เจ้าเมืองสาขบุรีองค์สุดท้ายเป็นสตรี มีพระนามว่า **กูจิ** ทรงขับช้างเอง ช้างเก็บเกี่ยวข้าวก็ประทับเสวยมา ตรวจตราด้วยพระองค์เอง มีครั้งหนึ่งพระองค์รู้ว่าสาวมีของนางไปมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่น จึงทรงจับมายดมของนาง ผู้นั้นแล้วใช้กริชแทงจนตาย สิ้นสุกระบบเจ้าเมืองในช่วงที่ กูจิ ยังมีชีวิตอยู่นับว่าสิ้นสุดการปกครองในระบบเจ้าเมือง ก่อนจะเปลี่ยนการปกครองมาเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล

ยุคการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล

เมื่อมีเปลี่ยนการปกครองเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาลในปี พ.ศ.2439 เจ้าเมืองขึ้นกับข้าหลวงเทศาภิบาล มณฑลปัตตานี เป็นการลดอำนาจของเจ้าเมืองโดยปริยาย ต่อมามีการแต่งตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติ ลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 ผู้ได้รับเลือกให้เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพุทธ ด้วยได้เปรียบ ที่อ่านและพูดภาษาไทยได้ บางคนไม่รู้หนังสือก็ได้เป็นด้วยมีเงินบริจาคสร้างสาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

กำนันคนแรก ๆ คือขุนปะลูกา สะก้าอร ผู้ใหญ่บ้านบ้านเชิงเขา คือ หมื่นจันทร์รักษา มีชื่อว่าสมญา **โต๊ะนายขอน** ในสมัยนั้น พื้นที่ในหมู่บ้านเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าและลำธารที่มีน้ำไหลอยู่ตลอดฤดูกาลทั้งปี ชาวบ้านที่มาอยู่อาศัยก็มีน้อย ด้านความสัมพันธ์การช่วยเหลือกันมีมาก คนในบริเวณใกล้เคียงกันอยู่แบบพี่แบบน้อง การทะเลาะวิวาทกันแทบจะไม่มี ทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันแบบสามัคคีกัน แม้ว่าการดำรงชีวิตในการเลี้ยงชีพแสนจะ ลำบาก แต่ก็มีความเข้าใจกันและอยู่อย่างมีความสุข

ยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวบ้านต้องใช้ชีวิตด้วยความแร้นแค้นทุกด้าน ทั้งอาหาร การกิน เสื้อผ้าเครื่อง นุ่งห่ม หลายครอบครัวปลูกฝ้ายและทอผ้าใช้เองได้ แต่ไม่เพียงพอทั้งหมู่บ้าน ต้องใช้อย่างประหยัดแบบสุด ๆ การ กินอาหารทุกอย่างต้องกินให้หมดเกลี้ยง จะกินแบบกินทิ้งกินขว้างในสมัยปัจจุบันไม่ได้ เพราะทุกอย่างทุกอย่างมีความ สำคัญต่อการประทังชีวิตให้อยู่รอด ทางด้านเสื้อผ้า ผ้านุ่ง เวลาจะนั่งหรือยืน ต้องคอยระวังไม่ให้เสื้อผ้าขาดเพราะ ถ้าเสื้อผ้าขาดกว่าจะได้มามันลำบากแทบจะหาไม่ได้เลย ปีจ้าย 4 ของการดำรงชีพขาดหายไปหมดเหลือแต่เพียงที่อยู่ อาศัยที่สามารถเป็นที่พักที่ไม่ต้องคืนรน พอหลังสงครามได้เกิดภาวะข้าวยากหมากแพง ใครผู้ร้ายซุกซม คอยดักปล้น ชาวบ้านอยู่ไม่ขาด โดยเฉพาะปี พ.ศ.2490 เกิดมีโจรชื่อ **อะนัสสะคอ** (คำว่า **สะคอ** อาจมาจาก **สือคอ** เป็นช้างเพศผู้ ไม่มีงา) ร่างกายสูงใหญ่ออกอาละวาดในแถบเทือกเขาบูโด ใครก็ปราบไม่ได้ทางการจึงส่ง **ขุนพันธรักษ์ราชเดช** มา ปราบปรามจึงสำเร็จลงได้

ในปี พ.ศ.2507 หลังเหตุการณ์สงบลง ชาวบ้านชุมชนไทยพุทธก็ใช้ชีวิตตามปกติ การเดินทางใช้การเดินทางเท้าบ้าง จักรยานบ้าง เวลาที่มีงานมีหนึ่งทะเลงที่อำเภอสาขบุรี ก็เดินเท้าไปตั้งแต่บ่ายสอง ถึงอำเภอสาขบุรีตอนเย็น ดูหนึ่งทะเลงถึงเข้ากินนอนเอาแรงแล้วเดินเท้ากลับ ช่วงนี้เริ่มเกิดปัญหาชาวบ้านโดนขโมยวัว ควาย ในหมู่บ้านเวลามีเหตุ ร้าย เช่น การขโมยวัว ควาย ชาวบ้านจะเคาะเคาะ 3 ครั้งเป็นการระดมชาวบ้านช่วยกันจับคนร้ายช่วยวิ่งไล่ตามรอย เท้าไป โดยมีอาวุธปืนสมัยนั้นคือ **ปืนพระราม 6** (เป็นปืนที่ทหารอังกฤษใช้ เป็นช่วงที่ตรงกับสมัยที่มาเลเซียอยู่ภายใต้ การปกครองของอังกฤษ) ส่วนใหญ่คนร้ายมักใช้เส้นทางยะรอง (มาจากภาษามลายูว่ายอริ่ง) ซึ่งเป็นทางเดินทั้งของ คนและสัตว์เลี้ยง ที่ใช้มานานร่วมกันทั้งเป็นร่องลึก บางช่วงท่วมหลังช้าง ไปจนถึงแม่น้ำเขตพื้นที่ ตำบลท่าอง อำเภอ รามัน จังหวัดยะลา ในสมัยก่อนใครโดนขโมยวัว พอรู้ตัวว่าใครทำก็จะไปขโมยเพื่อแก้แค้นกัน แต่สมัยหลัง ๆ ทำไม่ได้ เพราะเริ่มมีการยิงกัน ฆ่ากัน และกลัวว่าบาปเก่าจะตามมาทัน

ยุคอิทธิพลภายในหมู่บ้าน

ช่วงปี พ.ศ. 2508-2510 สมัยก่อนนั้น เพชร (ตันตระกูล เพชรเชิงเขา) เป็นกำนันตำบลปะลูกาสาเมาะ และเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 มีพรรคพวกเป็นมุสลิมอยู่มาก ส่วนไทยพุทธก็มีผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายอินแก้ว นิรันดร์พุดเดิมเป็นครู ลาออกจากครูมาเป็นการโรงที่ว่าการอำเภอบาเจาะ พอเกษียณอายุก็กลับมาอยู่ที่บ้านเป็นช่วงที่โจรเองก็แบ่งเป็น 2 ฝ่าย ต่างคนต่างส่งเสบียงให้โจรเพื่อป้องกันไม่ให้มาคุกคามชุมชนของตัวเอง เป็นอยู่อย่างนี้จนถึงปี พ.ศ. 2511-2512 ช่วงหนึ่งที่ไม่มีการปลุกครอง ก็มีโครงการหมู่บ้าน หมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อปป.) มาอบรมชาวบ้านในการใช้อาวุธเพื่อป้องกันโจรผู้ร้าย และให้สิทธิกับชาวบ้านในการพกพาอาวุธปืน เช่น ปืนพระราม 6 ปืนคาร์บิน ปืนลูกซอง เพื่อคุ้มครองหมู่บ้านได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ด้านความสัมพันธ์กับนักเลงในพื้นที่ ชาวบ้านมีข้อคิดที่ว่า เราอยากจะทำอะไร อยากได้อะไร เราก็ไปขอความช่วยเหลือจากเขาก็จะได้ทุกอย่าง แต่พอเขาขอเรา เช่น ช่วยเปิดทางให้ปล้น เราก็ลำบากใจ เพราะไม่ได้มีเหตุขัดเคืองกับคนถูกปล้นเลย จึงเตือนสติว่าทีหลังอย่าไปสัมพันธ์กับพวกนักเลงเลย

การประกอบอาชีพของชาวบ้าน

ชาวบ้านเชิงเขามีอาชีพหลักในการทำสวนลองกอง เงาะ ทุเรียน ทำนา เลี้ยงวัวและทำสวนยางพารา ดังกรณีตัวอย่างจากการบอกเล่าของชาวบ้าน ดังต่อไปนี้

การทำสวนยางพารา

จากการบอกเล่าของชาวบ้านมีข้อมูลที่น่าสนใจว่า การทำสวนยางพาราที่บ้านเชิงเขาได้เริ่มเมื่อ 140 ปีมาแล้ว กล่าวคือเมื่อประมาณปี 2415 นายแดง สุขเลี้ยง นายพรหมแก้ว วันแก้ว คนบ้านเชิงเขา ได้ไปเอาเมล็ดพันธุ์ยางพารามาจากภูเขามะไฟาค ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส จากสวนของชาวคัตซ์เดิมคนสมัยนั้นเชื่อว่า การปลูกยางพาราจะทำให้การทำนาไม่ได้ผลเท่าที่ควร แม้แต่กิ่งไม้ยางแห้ง ก็ไม่นำมาทำฟืนหุงข้าว เป็นเหตุให้การทำสวนยางพาราสสมัยนั้นไม่เป็นที่นิยมและไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร

ด้านการทำสวนยางพารา จากการบอกเล่าของชาวบ้านเมื่อปี 2546 มีข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยการสุ่มถามชาวบ้านที่ทำสวนยางพาราที่น่าสนใจ ดังนี้

สวนยางพารา

- รายแรก มีสวนยางพารา 20 ไร่ ผลผลิตยางแผ่นที่ได้ประมาณ 25 ชิ้นต่อวัน มีปัญหาคือ ค่อนข้างคายน้ำยางคาย รายได้ต่อเดือนประมาณ 10,000 บาท ช่วงที่กรีดยางได้คือเดือนมกราคม - เดือนมีนาคม และเดือนพฤษภาคม - เดือนกันยายน จะใส่ปุ๋ยในช่วงฝนตก เพื่อให้ปุ๋ยที่ใส่ได้ซึมลงไปในดิน ค่อนข้างจะให้น้ำยางได้มาก ๆ

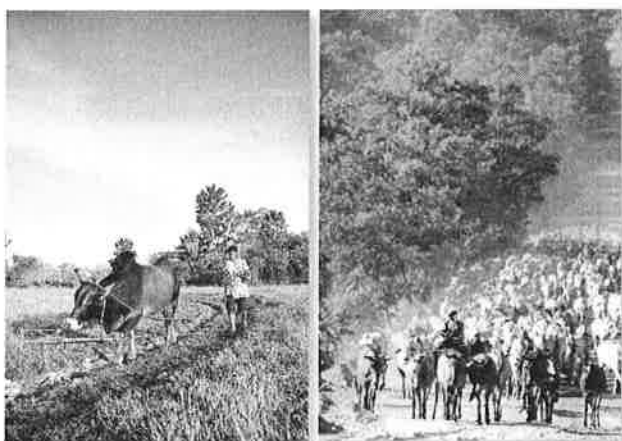
- รายที่สอง มีสวนยางอยู่ 5 ไร่ ผลผลิตที่ได้ประมาณ 15 ชิ้นต่อวัน ปัญหาสวนยาง คือ ค่อนข้างคายน้ำยางคาย รายได้ต่อเดือนประมาณ 5,000 บาท

(ถ้าตัดยาง) ถ้าเดือนไหนฝนตกก็หยุด เพราะจะทำให้หน้ายางตาย น้ำยางไม่ออก และอาจจะทำให้คันยางตาย

- รายที่สาม มีสวนยางพื้นที่ประมาณ 3 ไร่ ผลผลิตที่ได้ประมาณ 10 ชิ้นต่อวัน รายได้ต่อเดือนได้ประมาณ 3,000 บาท ถ้าเดือนไหนฝนตกก็ต้องหยุดตัดยางเพราะจะทำให้หน้ายางตาย

- มีชาวบ้านอีกส่วนหนึ่ง จะมีอาชีพรับจ้างตัดยาง เวลาไปขายได้เงินมา ก็เอาไปให้เจ้าของ เจ้าของสวนยางจะแบ่งเงินเท่า ๆ กัน (แบ่ง 50 : 50) บางทีก็ให้เหลือมาบ้าง

- ในชุมชนมุสลิม ที่ทำอาชีพรับจ้างตัดยางเช่น นางโมง รายอคาดี มีสมาชิกในบ้าน 5 คน อาชีพรับจ้างตัดยาง (ยางพารา) รายได้ 50 บาทต่อวัน นายคว่นเยาะห์ ลูก 5 คน อาชีพรับจ้างตัดยาง (ยางพารา) รายได้ 50 บาทต่อวัน โดยเฉลี่ยอาชีพทำสวนยางพาราในชุมชนมุสลิม มีรายได้ที่ได้รับเฉลี่ยสูงสุดต่อเดือน 3,500 บาท และมีรายจ่ายจะต้องส่งเสียลูกเรียนหนังสือ 2 คน (มัธยม/ประถม) กินรายวัน ฐานะความเป็นอยู่พออยู่พอก

อาชีพเลี้ยงวัว

เลี้ยงวัว 4 ตัว ของตัวเอง 2 ตัว ของปู่เวยะ 2 ตัว (ปู่เวยะ เป็นภาษามลายูหมายถึง การเลี้ยงวัวของคนอื่นโดยจะมีการแบ่งลูกวัวที่ได้ ถ้าวัวคิดลูกปีหนึ่งให้เรา อีกปีหนึ่งให้เจ้าของวัว ก่อนจะให้ลูกวากับเจ้าของวัวต้องเจาะจมูกวัวที่โตแล้วให้เขา) ปัญหาการเลี้ยงวัวคือ เวลาวัวเจ็บ ต้องไปตามหมอวัว (ปศุสัตว์) มาฉีดยาให้วัว ที่ทำงานของหมอวัวคือ ที่บ้านคันไทร ช่วงที่วัวติดสัถิไทร ตามหมอวัวมาผสมเทียมให้ ที่ผสมเทียมของวัวมีหลายที่คือบ้านปากอ บ้านป่าสวน บ้านคก

เลี้ยงวัว

ใครใกล้ตรงไหนก็ไปตรงนั้น วัวพันธุ์ราคาจะแพง ตัวละ 15,000 บาท ส่วนวัวบ้าน ราคาจะถูก ตัวละ 8,000 บาท เวลาขายเขาจะมาซื้อถึงที่ไม่ต้องไปขายเอง วัวที่ขายอายุ 4-5 ปี วัวส่วนใหญ่ให้ลูกดีจะให้ดีต้องใช้วิธีผสมเทียมวัวที่ให้ลูกปีเว้นปีมักจะขายไป

การปลูกสะตอ

พื้นที่ปลูกสะตอคือบนเขาน้อย มีเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่ สะตอปลูกจำนวน 7 ต้น และมีผลไม้อย่างอื่นอยู่ด้วย เช่น ลองกอง 5 , 6 ต้น ทุเรียน 2 ต้น ละไม 1 ต้น มีต้นไม้อื่น ๆ อีกด้วย เช่น หนามประมาณ 10 ต้น มะพร้าวประมาณ 10 ต้น รายได้จากการขายสะตอต่อปี 2,000 บาท ไปขายที่ตลาดนัดคันไทร

สะตอ

การทำไม้กวาดดอกหญ้า

การทำไม้กวาดดอกหญ้าโดยเอาดอกหญ้ามาจากบนเขาที่งอกขึ้นเองและออกดอกในเดือนยี่ คือเดือนมกราคม ชาวบ้านจะขึ้นไปตัดดอกหญ้าในเดือน 5-6 คือเดือนเมษายน-พฤษภาคม วิธีทำไม้กวาดดอกหญ้า เมื่อตัดแล้วเอาดอกหญ้ามาตากแดด ทำการมัดดอกหญ้าในคอนเที่ยง แล้วก็มาคักคอกที่เสียวอก แล้วเอาหวายมามัดให้แน่น วิธีคอกหญ้าอันนี้ไม่ยากและไม่ง่าย ไม้กวาดดอกหญ้าอันนี้ 1 อัน ใช้เวลาทำประมาณ 30 นาที ขายในราคาอันละ 50 บาท แต่ละวันจะได้จำนวนไม่แน่นอน

ปฏิทินแสดงกิจกรรมเพาะปลูก และอาชีพชาวไทยมุสลิมบ้านเชิงเขา

กิจกรรม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ทำนา		เก็บเกี่ยว $\Delta \square$					ไถนา $\Delta \square$				$\square \Delta$ คำนวณ	
ทำสวนทุเรียน (ปลูก ๗ ปี)		ออกดอก (บำรุง) $\square \Delta$							เก็บเกี่ยว $\square \Delta$			
ทำสวนลองกอง (ปลูก ๗ ปี)		บำรุง ใส่ปุ๋ย $\square \Delta$			ออกดอก (บำรุง) $\Delta \square$				เก็บเกี่ยว $\square \Delta$			
สวนยางพารา (กรีดได้ตลอดปี)	ตลอดปียกเว้นฝนตกและผลัดใบ											
สวนมังคุด สวนเงาะ	บำรุง ใส่ปุ๋ย $\square \Delta$		ออกดอก $\square \Delta$				ออกดอก $\square \Delta$		เก็บเกี่ยว			
ร้านขายของชำ	$\square \Delta$						ตลอดปี					
รับจ้างและขายอาหารในมาเลเซีย	$\square \Delta$						ตลอดปี					
รับเหมาก่อสร้าง	$\square \Delta$						บางช่วง					

สถาบันทางสังคมในชุมชน

วัดเชิงเขา เดิมเป็นสำนักสงฆ์ต่อมามีการสร้างวัด ชาวบ้านเรียกว่าวัดเก่า จากนั้นย้ายมาอยู่บริเวณหลังโรงเรียนวัดเชิงเขา เรียกว่าวัดใหม่ ในปี พ.ศ. 2419 ได้มีมณเฑียรมาจากบ้านแป้น อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี และมีการพัฒนาวัดสืบต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านเชิงเขาใช้วัดในการทำศาสนกิจเป็นประจำโดยเฉพาะในวันพระและวันสำคัญต่าง ๆ หากทางวัดมีงานพัฒนา ชาวบ้านก็ไปช่วยกันพัฒนาเป็นประจำ บทบาทของวัดต่อชุมชน คือ ทำให้จิตใจสงบ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชน เป็นพิธีประกอบศาสนา เป็นที่ปรับนิสัยใช้ประกอบงานต่าง ๆ

พระอธิการแดง ธมฺมโชโต หรือหลวงพ่อด่าง (พ.ศ. 2432-2522) อดีตเจ้าอาวาสวัดเชิงเขา เป็นพระมหาเถระ ที่ได้รับการศึกษาทั้งในส่วนที่เป็นคัมภีร์และวิปัสสนาธุระ ปฏิบัติในทางอุคคังคัตตอย่างเคร่งครัด หลวงพ่อด่างเป็นศูนย์รวมน้ำใจของคนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิม ยามที่มีเรื่องไม่สบายใจหรือมีเรื่องร้ายแรงอะไร ก็ไปให้หลวงพ่อด่างช่วยเหลือ มีทั้งน้ำมัน มนต์คาถาป้องกันตัว

วัดเชิงเขา อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส

มัสยิดคูซุงปาลอ

โรงเรียนบ้านเชิงเขา (แคงอุทิศ) เมื่อปี 2546

เด็กในพื้นที่ส่วนมากจะทำงานมากกว่าเรียนหนังสือ สาเหตุที่เยาวชนไม่ให้ความสำคัญกับการเรียน เพราะผู้ปกครองไม่สนับสนุนและไม่เข้าใจเรื่องการศึกษาสายสามัญ ต้องการให้ลูกทำงานมากกว่า และไม่เห็นประโยชน์ของการส่งลูกเรียนสายสามัญ ซึ่งค่าใช้จ่ายสูง มีเวลาทำงานและประกอบอาชีพน้อย แต่จะสนับสนุนให้เรียนทางศาสนามากกว่า

มัสยิดคูซุงปาลอ มัสยิดคูซุงปาลอตั้งอยู่ในบริเวณบ้านคูซุงปาลอ ในสมัยก่อตั้งใหม่ ๆ ไม่มีมัสยิด แต่ตั้งเป็นสุเหร่าเพื่อปฏิบัติศาสนกิจ ต่อมาในเมื่อปี พ.ศ.2536 ได้ขยายจากสุเหร่าสร้างขึ้นเป็นมัสยิดและได้ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนราธิวาส บทบาทของมัสยิดต่อชุมชนคือ เป็นที่ละหมาด เป็นสถานที่สอนศาสนาอิสลาม ใช้ประกอบพิธีทางศาสนา และเป็นที่จัดงานต่าง ๆ

โรงเรียนวัดเชิงเขา (แคงอุทิศ) ในปี พ.ศ.2477 ทางราชการประกาศให้ทุกตำบลมีโรงเรียนประชาบาล ตำบลปะลุกาสาเมาะจึงตั้งโรงเรียนประชาบาลประจำตำบลปะลุกาสาเมาะ ต่อมาภายหลังแต่ละหมู่บ้านก็ตั้งโรงเรียนขึ้นมา จึงเปลี่ยนชื่อมาเป็น โรงเรียนบ้านดินเขา พอมีชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ก็เปลี่ยนชื่ออีกครั้งเป็น **โรงเรียนวัดเชิงเขา (แคงอุทิศ)** โรงเรียนบ้านเชิงเขามีครูไม่เพียงพอกับจำนวนเด็กนักเรียน จึงมีการรวมชั้นเรียนจาก 2-3 ชั้นเป็นชั้นเดียว เรียนรวมกัน และแต่ละชั้นจึงมีนักเรียนจำนวนมาก เด็กส่วนมากอ่านหนังสือไม่ออก มีชาวบ้านเป็นกรรมการโรงเรียน และให้ความช่วยเหลือโรงเรียนคามกิจกรรมต่าง ๆ

ในระดับประถมศึกษาเด็กในชุมชนมุสลิมจะเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดเชิงเขาเกือบทั้งหมด เด็กที่เข้าไปเรียนไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก็มี ต้องออกเรียนกลางคัน สาเหตุเพราะผู้ปกครองไม่ใส่ใจต่อการเรียนของเด็ก ปล่อยตามความต้องการของเด็ก ไปเรียนก็ได้ ไม่ไปเรียนก็ได้ เด็กไทยมุสลิมที่จบระดับประถมศึกษาแล้ว จะไปเรียนต่อสายสามัญและศาสนานอกหมู่บ้าน มากกว่าเรียนสายอาชีพ เช่น ไปเรียนที่โรงเรียนบ้านลาลอ โรงเรียนครุณศาสน์ อำเภอสายบุรี ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ที่สอนทั้งด้านศาสนาและสายสามัญไปพร้อม ๆ กัน ส่วนมากเด็กผู้ชายจะไปเรียนปอนาะ เพื่อเรียนด้านศาสนาโดยตรง เพราะความเชื่อในหลักศาสนาและผู้ปกครองให้การสนับสนุน

โรงเรียนคาศีกา ในชุมชนไทยมุสลิม มีโรงเรียนคาศีกา (อนุบาลอิสลาม) อยู่ 1 แห่ง อยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการมัสยิด มี 4 ห้องเรียน มีครูสอน 2 คน เด็กนักเรียน 43 คน ทำการสอนเกี่ยวกับศาสนาอิสลามในวันเสาร์และวันอาทิตย์ เวลา 09.00-15.30 น.

โรงเรียนคาศีกาที่บ้านคูซิงปาลอ

ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านเชิงเขา

ซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวรวมใจของชาวบ้านเชิงเขา ประกอบด้วย

1) งานประเพณี และวันสำคัญทางศาสนาอิสลามในชุมชน ได้แก่ การถือศีลอด⁴ วันรายออีฎิ้ลฟิตรี⁵ วันรายออีฎิ้ลฮัจญ์⁶ พิธีกวนอาซูรอ⁷ วันเมาลิด⁸ การเข้าสู่หนัด⁹ การแต่งงาน เป็นต้น

⁴ การถือศีลอด มาจากภาษาอาหรับว่า อัศ-เศอม หรือ อัศ-ศิยาม ในทางภาษาหมายถึง การละ การงด การระงับยับยั้ง การควบคุมครองตน เช่น การละความชั่ว ยับยั้งสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดจากอารมณ์ฝ่ายต่ำ ส่วนความหมายในทางศาสนา หมายถึงการละเว้นการบริโภคอาหาร เครื่องดื่ม การร่วมสังวาสระหว่างรุ่งสางจนตะวันตกลับขอบฟ้า งดเว้นการพูดจาโกหกเหลวไหลไร้สาระ เว้นจากการประพฤตชั่วทั้งโดยลับและเปิดเผย

⁵ วันอีฎิ้ลฟิตรี หรือ รายออออกบวช อีฎิ้ลฟิตรี มีความหมายว่า สถาปนาขึ้น ดังนั้นวันอีฎิ้ลฟิตรี จึงหมายถึงวันที่เวียนมาสู่สภาพเดิม เป็นวันที่กลับมาสู่การเว้นจากการถือศีลอด ตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำ ของเดือนเชาวาล (เดือน 10 ของปฏิทินอิสลาม) ในเดือนรอมฎอน (เดือนที่ 9 ซึ่งบางคนเรียกว่า เดือนบวช) ฉะนั้นเมื่อพ้นจากเดือนเราะมะฎอน กลับมาสู่สภาพเดิมที่ไม่ต้องถือศีลอด ท่านนบีจึงให้วันนี้เป็นวันแห่งการรื่นเริง การถือศีลอดของชาวไทยมุสลิม นิยมให้คำว่า ถือบวช ดังนั้นในเดือนอีฎิ้ลฟิตรี จึงนิยมเรียกว่า วันออกบวช

⁶ ตรงกับวันที่ 10 เดือนที่ชาวมุสลิมประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครเมกกะ พิธีการในวันนี้เหมือนกับวันอีดิลฟิตรี ที่เพิ่มขึ้นคือ การฆ่าสัตว์ เช่น วัว ควาย แพะ แกะ เพื่อทำทานเรียกว่า กรุบาน พิธีนี้จะทำหลังการละหมาดแล้ว เนื้อสัตว์ถูกฆ่าจะนำไปขายไม่ได้ นอกจากทำอาหารเลี้ยงหรือแจกจ่ายเป็นทานให้กับผู้ยากไร้

⁷ ตรงกับวันขึ้น 10 ค่ำ เดือน มาฮารอม เป็นวันที่ท่านนบีมุฮัมมัดคุมพรรคพวกเดินทาง และเกิดขาดแคลนอาหารบริโภคท่านจึงขอความช่วยเหลือจากชาวบ้านให้ทำอาหารมารับประทานร่วมกัน ใครมีอะไรมารวมกัน เช่น ข้าวสาร เนื้อ กุ้ง พริกทอง กวนเป็นขนมขึ้นเรียกว่า อาซูรอ เรียกตามภาษาท้องถิ่นว่าข้าวบูโบร์ แล้วแจกจ่ายกันกินทั้งหมู่บ้าน

⁸ คำว่าเมาลิด เป็นภาษาอาหรับ แปลว่า วันประสูติของท่านนบีมุฮัมมัด ตรงกับวันที่ 12 เดือนรอบีอุลอาวัล (ประมาณวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 1113) ณ นครเมกกะ ในวันนี้มีการทำบุญเลี้ยงกันที่มีสยิดหรือที่บ้าน กล่าวสรรเสริญเกียรติคุณของท่านนบีมุฮัมมัด พร้อมกับอ่านคุอาอาฟรจากองคัลเลาะห์

⁹ ประเพณีมาโซะฮารี หรือการเข้าสู่หนัด หมายถึงพิธีกรรมอย่างหนึ่งของมุสลิมที่มุสลิมทุกคนพึงปฏิบัติ จะทำกันในวัยเด็กด้วยการคัดหนังหมูปลายอวัยวะเพศ เพื่อความสะอาด เด็กที่เข้าพิธีนี้เรียกว่า อาเนาะคูนอ ในพิธีมีการกินเลี้ยง มีมหรสพและมีขบวนแห่อาเนาะคูนอ ตามฐานะเจ้าภาพ เมื่อเด็กอาบน้ำชำระล้างร่างกายสะอาดแล้วก็นั่งบนหยวกกล้วย ใต้ร่มเงาหรือหม้อผู้ทำพิธีกล่าวนามพระผู้เป็นเจ้าเสร็จแล้วลงมือขลิบหนังปลายอวัยวะเพศของเด็กด้วยมีดกรรไกร พร้อมกับเอายาใส่แผลและพันแผลไว้เป็นอันเสร็จพิธี เด็กหญิงก็ทำมาโซะฮารีเช่นกันโดยอาศัยใ้โคนหรือหม้อทำแทนสวดตรงเนื้อส่วนที่ยื่นของอวัยวะเพศ แล้วใช้ปลายเข็มสะกิดปลายเนื้อส่วนนั้นให้โลหิตออกมาขนาดเมลงวัน 1 ตัวกินอัม เป็นอันเสร็จพิธี จากนั้นจึงทำพิธีมาโซะฮารีหรือมาโซะอิสลาม ด้วยการกล่าวคำปฏิญาณต่อองคัลเลาะห์ มีสักขีพยานอย่างน้อย 2 คน

ตารางแสดงงานประเพณีในรอบปีของชาวไทยมุสลิมบ้านเชิงเขา

กิจกรรม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
การถือศีลอด										↔		
วันรายออีฎิ้ลฟิตริ											↔	
วันรายออีฎิ้ลฮัจญ์	↔											
พิธีกวนอาซุรอ		↔										

2) **มโนห์ราควน** หมายถึงมโนห์ราเชิงเขา เล่น 2 ภาษาทั้งภาษาไทย และภาษามลายูท้องถิ่น มีชาวไทยมุสลิม มาร่วมเล่นด้วย โดยมาเล่นตีเครื่องลูกวง การรำมโนห์รา จะมีการประกาศแม่บท แม่ศรีมาลาเป็นครูต้น เหมือนกับ มโนราห์ทั่วไป แต่มีความต่างคือ มีการร้องแขกปน (ภาษามลายูท้องถิ่น) เวลาขับก็ขับไทยท่อนหนึ่ง ขับแขกท่อนหนึ่ง เหตุที่ต้องขับแขกด้วย เพราะสมัยก่อนมโนห์ราไปเล่นแถวบ้านไทยมุสลิม เลยต้องใช้ 2 ภาษา ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะเรียกว่า มโนห์ราแขก หลังเก็บเกี่ยวข้าวก็จะมีการแสดงมโนห์รากับตามบ้านชาวไทยมุสลิม ชาวไทยมุสลิมจะหุงข้าวเลี้ยงและสมทบเงินคนละ 50 สตางค์ หรือคนละ 1 บาท หรือได้กินข้าว การแสดงมโนห์รา มีเป้าหมายสำคัญเพื่อรักษาคณไว้ โดยที่ฝ่ายคนป่วยต้องเชิญให้ไปเล่น เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมและศิลปะ และเพื่อแก้บนต่าง ๆ มโนห์ราควน เมื่อก่อนจะมีที่บ้านแป้น และ บ้านกะลาพอ อำเภอสาบบุรี จังหวัดปัตตานี แต่ตอนนี้ไม่ค่อยมี เนื่องจากไม่มีการสอนลูกศิษย์ไว้ ส่วนที่จังหวัดนราธิวาส ก็มีที่บ้านโคกเคียน และที่อำเภอตากใบ คือ มโนห์ราเขายังเล่นอยู่

3) **มะโย่ง** การละเล่นมะโย่งเป็นการเล่นเพื่อแก้บน เวลามีคนล้มป่วย ญาติของผู้ป่วยมักจะบนว่าหากคนป่วยหาย จะทำการละเล่นมะโย่ง

4) **สิดะ** เป็นการแสดงเพื่อให้วิญญาณบรรพบุรุษดู เชื่อกันว่าหากใครในหมู่บ้านล้มป่วย เพราะวิญญาณบรรพบุรุษจะทำและอยากดูการแสดงสิดะ การแสดงสิดะเป็นวัฒนธรรมและทำเป็นอาชีพ แสดงเป็นฤดูกาล ค่าแสดงครั้งละ 1,000-2,000 บาท

5) **ถ้าคนธรรพ์** เมื่อก่อนมีตำแหน่งหนึ่งชื่อ ถ้าเขาน้อย เป็นถ้าเปิด เล่าลือกันว่า เป็นถ้าผีหรือถ้าคนธรรพ์ ในถ้ามีแก้ว แหวน เงินทอง ด้วยขามของมีค่ามากมาย จึงมีบางคนยอมไปใช้ในงานแต่งงาน แต่พอเสร็จงานแล้วของที่ยืมไปคืนไม่หมด ถ้าก็เลยปิด ปัจจุบันมีบางคนอยากได้ทรัพย์สินเหล่านั้น ไปขูดหากันแต่ไม่พอบอะไร

6) **ประเพณีลาซัง** เป็นประเพณีทำกันมานานแล้ว โดยจะทำทุกวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี ซึ่งจะทำหลังจากเก็บข้าวเสร็จ ลาทุ่ง (ลาทุ่งนา) เมื่อก่อนเป็นงานใหญ่ มีการชกมวย รำมโนห์รา ปัจจุบันตอนเช้ามีการทำบุญ อานน้ำให้คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน และมีการทำข้าวเหนียวต้ม และไปช่วยกันเกี่ยวซังเพื่อมาทำหุ่น ซึ่งจะทำเป็นหุ่นผู้หญิง และหุ่นผู้ชายยืน พอดกกลางคืนประมาณ 1 ทุ่ม โดยไปจัดกันที่ทุ่งนา มีการประกวดธิดาลาซัง โดยให้เวรชาวบ้านที่นำข้าวมาวัดช่วยกันรับผิดชอบ จัดส่งเด็กมาร่วมประกวด และได้รับความอนุเคราะห์จากองค์การบริหารส่วนตำบลปะลุกาสาเมาะ บริจาคผ้าขนหนู ส่วนเงินที่นำมาใช้ในการจัดงานทุกคนในหมู่บ้านช่วยกันบริจาค ธิดาลาซังจะเป็นเด็ก ๆ มีการมอบของรางวัลให้แก่เด็ก ๆ เพื่อเป็นสินน้ำใจ หลังจากนั้นก็มีการรำเวียนรอบหุ่นและเลิกงานประมาณเที่ยงคืน ซึ่งในการจัดงานทุกคนมีส่วนร่วม สนุกดี ช่วยกันทำ ช่วยกันเดิน

7) **ประเพณีทำบุญข้าวใหม่** หลังจากการเก็บเกี่ยว คนที่มีบรรพบุรุษเป็นมุสลิมจะนำข้าวใหม่ไปให้คนอาวูโส ที่เป็นไทยมุสลิมในหมู่บ้าน หรือใครก็ได้ที่เรารู้จักเพื่อให้เขาควา (ขอพร) อุทิศส่วนกุศลให้ถึงบรรพบุรุษของตน โดยจะต้องบอกชื่อบรรพบุรุษ

8) **ประเพณีไหว้ผีนาค** จะทำหลังเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ เป็นพิธีกรรมที่ทำมานานแล้ว พอถึงเดือน 6 ขึ้น 5 ค่ำ หรือ ขึ้น 7 ค่ำ หรือ ขึ้น 9 ค่ำ หรือ ขึ้น 11 ค่ำ ให้ตรงกับวันจันทร์ จะทำตอนเช้าประมาณ 8 โมงเช้า (ตี 8 ตี 9) ทุกคนก็จะไปที่ทุ่งนา ส่วนใหญ่จะทำรวมกัน โดยแต่ละบ้านจะนำถาดอาหารไป ซึ่งจะมีขนมโค ข้าวเหนียว ข้าวเจ้า ปลาแห้ง (ปลาเค็ม) ไข่ต้ม 1 ลูก ใส่ถ้วยแล้วใส่ถาดนำไปวาง แล้วจุดธูปเทียนระลึกถึงผีนาค จะมีตัวแทน 1 คน ทำหน้าที่ประกาศว่า ทำนาได้ผลดีแล้วให้มากิน ผีนาคอยู่ไหนให้มากิน เพราะข้าวผลผลิตได้ดี การไหว้นี้จะเป็น การขอบคุณที่ช่วยดูแล พอตกกลางคืนประมาณ 6 โมงเย็นเป็นต้นไป จะมีการไหว้เจ้าที่ เพื่อให้ปกป้องรักษา คุ้มครองบ้าน ทรัพย์สิน รวมทั้งสัตว์เลี้ยง

9) **ประเพณีไหว้ตายาย มโนห์รา** ส่วนมากจะทำเดือน ๖ ไหว้ตายายโนห์รา คนเชิงเขาส่วนมากมีตายาย โนห์ราเกือบทุกคน โดยทุกคนจะไปรวมกันที่บ้านมโนห์ราจวน ญาติใครเป็นมโนห์ราก็กักกันไป พาข้าวเหนียว ข้าวเจ้า แป้ง ไปช่วยกันทำขนมลา ทำแกง ทำอาหารสำหรับเลี้ยงมโนห์รา มโนห์ราจะเล่น 3 คืน

10) **ประเพณีไหว้กลามาส (ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์)** จะทำประจำปี แรมค่ำหนึ่งเดือนห้า พร้อมบังสกุลบัว ส่วนใหญ่จะทำบวรวง เพื่อให้อุ้มครองหมู่บ้าน ชาวบ้านจะนำอาหารใส่ถาดรวมกัน

11) **ประเพณีสวดทุ่ง (ทุ่งนา)** พอค่านาเสร็จหมดแล้วชาวบ้านก็ร่วมกันกำหนดวันสวดทุ่ง จะทำในวันจันทร์ โดยนิมนต์พระมาที่ศาลาหมู่บ้านกลางทุ่ง ให้พระมาสวดพอเสร็จพิธีก็เอาน้ำมันคิโปซัดให้ทั่วทุ่ง และเลี้ยงพระในเช้าวันอังคาร มีการทำข้าวเหนียวคัมโป้อ

12) **ประเพณีสวดทาง** เพื่ออย่าให้มีคนเจ็บไข้ ไม่สบายในหมู่บ้าน หรืออย่าให้มีอุบัติเหตุ รวมทั้งของไม่ดี ไม่งามอย่าให้เกิดในหมู่บ้าน ให้อยู่อย่างปลอดภัย จะทำในวันจันทร์ มีการเชิญพระมาทำพิธีสวด มีการทำสังฆาบ สงกอน โดยจะใส่น้ำ ข้าว ฯลฯ ใส่หาบ แล้วหาบไปตั้งข้างทางให้พ้นเขตหมู่บ้าน

การสร้างความสัมพันธ์ของชาวบ้านชุมชนบ้านเชิงเขา

ชุมชนบ้านเชิงเขาซึ่งประกอบด้วยชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมได้ใช้ทั้งความเป็นเครือญาติ งานประเพณี และศิลปะการแสดงของท้องถิ่น ในการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือที่ดีต่อกัน เช่น

1) **ใช้ความเป็นเครือญาติ** มีการนับถือ พี่พวอาศัยซึ่งกันและกัน ไปมาหาสู่กันเสมอ ๆ มีอะไรกันก็แบ่งปัน กัน เมื่อยามเดือดร้อนเครือญาติก็จะเข้ามาช่วยเหลือ ที่บ้านเชิงเขาส่วนมากจะแต่งงานกันในหมู่เครือญาติ บ้านกูแบบือ อชามีความเป็นเครือญาติกันสูง มีคนนอกน้อยมาก

2) **การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทยพุทธกับไทยมุสลิม เพื่อนบ้านคือรั้ว** ซึ่งการสร้างความสัมพันธ์ มีมานานแล้ว ตั้งแต่การทำกินบนแผ่นดินเดียวกัน การไปมาหาสู่กัน การทำบุญร่วมกันเช่น กรณีชาวไทยพุทธที่มี ทวดเป็นมุสลิม จะมีการหุงข้าวใหม่ (ทำบุญข้าวใหม่) ให้กับบรรพบุรุษที่เป็นมุสลิม ชาวไทยพุทธจะช่วยงานมัสยิด ร่วมทำบุญเมื่อชาวไทยมุสลิมจะเดินทางไปแสวงบุญที่นครเมกกะ เวลาไทยพุทธไปบ้านไทยมุสลิมจะได้รับการต้อนรับ อย่างดี แต่งานศพของไทยพุทธ ทางไทยมุสลิมจะมาร่วมไม่ได้ เพราะทางไทยมุสลิมจะไม่มีการเผาศพ แต่ไทยพุทธ ร่วมงานศพของชาวไทยมุสลิมได้ เช่น ไปช่วยกลบ ช่วยฝังศพ เป็นต้น

ชุมชนไทยพุทธบ้านเชิงเขา มีข้อสรุปจากการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงว่าการอยู่ท่ามกลางชุมชนมุสลิม หากจะอยู่รอดต้องสร้างรั้ว และการสร้างรั้วที่ดีคือการสร้างมิตร โดยสร้างด้วยความเมตตา เอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน

3) การจัดงานประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีทำบุญข้าวใหม่ หลังจากการเก็บเกี่ยว คนที่มีบรรพบุรุษเป็นมุสลิมจะนำข้าวใหม่ไปให้ผู้อาวุโสในหมู่บ้านมุสลิมให้ขอคูอา (ขอพร) อุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษของตนเอง ประเพณีลาซัง โดยจะทำทุกวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี หลังจากเก็บข้าวเสร็จ ก็จะลาทุ่ง (ลาทุ่งนา) มีการทำบุญอาบน้ำให้คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน มีการทำข้าวเหนียวต้ม และไปช่วยกันเกี่ยวซังเพื่อมาทำหุ่น ประเพณีไหว้คายามมโนห์รา ซึ่งชาวบ้านเชิงเขาส่วนมากมีคายามมโนห์ราเกือบทุกคน มีการพาข้าวเหนียว ข้าวเจ้า แป้ง ไปช่วยกันทำขนมลา ทำแกง ทำอาหารสำหรับเลี้ยงมโนห์รา มโนห์ราจะเล่น 3 คืน

4) ศิลปะการแสดงของท้องถิ่น เช่น มโนห์ราควนหมายถึงมโนห์ราเชิงเขาซึ่งใช้ 2 ภาษาทั้งภาษาไทยและภาษามลายูท้องถิ่น และมีชาวไทยมุสลิมมาร่วมเล่นด้วย มีภาษามลายูท้องถิ่นปน เวลาขับก็ขับไทยท่อนหนึ่ง ขับมลายูท้องถิ่นท่อนหนึ่ง เพราะสมัยก่อนหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าว จะมีการแสดงมโนห์ราตามบ้านชาวไทยมุสลิมชาวไทยมุสลิมจะหุงข้าวเลี้ยง และสมทบเงินคนละ 50 สตางค์ หรือคนละ 1 บาท หรือได้กินข้าว การไปเล่นมโนห์รา แถวบ้านไทยมุสลิมต้องใช้ 2 ภาษา ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะเรียกว่า มโนห์ราแขก หรือในชุมชนไทยมุสลิม จะมีการละเล่นมะโย่งเป็นการเล่นเพื่อแก้บน เวลามีคนล้มป่วย ญาติของผู้ป่วยมักจะบนว่าหากคนป่วยหาย จะทำการละเล่นมะโย่ง การแสดงสละ เป็นการแสดงเพื่อให้วิญญาณบรรพบุรุษดูการแสดงสละเป็นทั้งวัฒนธรรมและเป็นอาชีพ

5) การประชุมศาลากลางทุ่ง ในชุมชนบ้านเชิงเขาจะมีการประชุมชาวบ้านในหมู่บ้านเป็นประจำทุกเดือน หลังวันประชุมกำหนด ผู้ใหญ่บ้านของอำเภอ เพื่อให้ผู้ใหญ่บ้านได้ชี้แจงให้ชาวบ้านได้รับทราบนโยบาย ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของทางราชการ รวมทั้งเป็นที่พบปะชาวบ้านของส่วนราชการต่าง ๆ หน่วยงานต่าง ๆ การประชุมศาลากลางทุ่งที่บ้านเชิงเขา ได้ถือปฏิบัติมา 40 กว่าปีแล้ว ในการประชุมจะมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่เป็นไทยมุสลิมเข้าร่วมด้วย

6) การรวมกลุ่มและการประชุมกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่น มีการประชุมของกลุ่มแม่บ้านทุกวันที่ 10 ของเดือน ประชุมของกลุ่มกองทุนหมู่บ้านทุกวันที่ 15 ของเดือน ประชุมของกลุ่มออมทรัพย์ทุกวันที่ 20 ของเดือน การจัดเวรยามของหมู่บ้าน โดยอยู่เวรยามกันที่โรงเรียนบ้านเชิงเขา การจัดเวรให้ตัวแทนแต่ละครอบครัวทั้งชายและหญิงไปเข้าวัดทุกวัน วันละ 7-10 คนเพื่อทำหน้าที่โยมอุปัฏฐาก การเข้าวัดในวันพระ การสวดมนต์ที่วัด ในช่วงเข้าพรรษา การไปมัสยิด การละหมาด กิจกรรมการรำกลองยาว ในงานวันสำคัญต่าง ๆ ของหมู่บ้าน และของทางราชการ เช่น วันแห่เทียนพรรษา วันวัฒนธรรม วันของดีเมืองนรา วันแม่แห่งชาติ วันรวมพลังต้านยาเสพติด การจัดกิจกรรมพัฒนา เช่น การพัฒนาวัด มัสยิด โรงเรียน พัฒนาหมู่บ้าน คุระบายน้ำ

7) งานกินเหนียว เป็นประเพณีอย่างหนึ่งของท้องถิ่นที่รวมผู้คนหลาย ๆ คน หลาย ๆ ศาสนา มารวมกลุ่มกัน ศาสนาอิสลามบังคับว่า เพื่อนบ้านรอบ ๆ บ้าน ทุกทิศไม่ว่าจะเป็นทิศตะวันออก ตะวันตก เหนือ ใต้ ทิศละ 40 ครว้เรือน คือแขกคนสำคัญของเรา มีอะไรต้องแบ่งปันกัน เมื่อมีการจัดงาน อันดับแรกก็เชิญญาติของเรา และเชิญแขกรอบบ้านมาร่วมงาน เพื่อร่วมงานกินเหนียว งานกินเหนียวมีหลายประเภท เช่น เหนียวแต่งงาน เหนียวเข้าสู่หนัด ซึ่งเป็นงานร่วมของชุมชน เป็นงานรวมเครือญาติ ทุกคนมาร่วมงานแสดงถึงความสามัคคี และ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

8) ประเพณีกินน้ำชา เป็นประเพณีระคมทุน ที่เป็นทั้งเรื่องส่วนตัว และเรื่องส่วนรวม ส่วนรวมจะเป็น ประเพณีกินน้ำชาหมัสนิด กินน้ำชาโรงเรียนศาสนา เป็นต้น ถ้าส่วนตัวจะเป็นการกินน้ำชาเมื่อเกิดอุบัติเหตุ ซึ่งต้อง ใช้เงินจำนวนมาก

ศักยภาพในการจัดการความขัดแย้งของชุมชน

เนื่องจากชาวบ้านเชิงเขาที่อยู่ร่วมกัน ต้องเรียนรู้ที่จะจัดการกับปัญหา กรณีพิพาท เพื่อความอยู่รอด และการอยู่ร่วมกัน ซึ่งในแต่ละกรณีจะมีวิธีการจัดการกรณีพิพาท ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ทั้งที่เกิดจากภายในชุมชน และการกระทำจากภายนอกทั้งโดยโจรผู้ร้าย และเจ้าหน้าที่รัฐ ที่แตกต่างกัน ดังกรณีตัวอย่างซึ่งเป็นเรื่องบอกเล่า จากชุมชนดังต่อไปนี้

1) กรณีการจัดการคดีความในหมู่บ้าน

กรณีที่ 1 กรณีการลักขโมยในหมู่บ้าน เรารู้ว่าเป็นใคร เพราะหมู่บ้านมันไม่กว้าง พอทราบกันได้ว่า มีกี่คน ใครบ้างที่มีพฤติกรรมแบบนี้ บางครั้งก็ปล่อยไป ถ้าเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ขโมยแม่ไก่ ขโมยกล้วย กล้วยจากชาวบ้านเองก็รู้ แต่รู้แล้วก็ไม่ได้เอาความอะไร เพราะเป็นลูกหลานของญาติ ๆ ทั้งนั้น จะไปทำร้ายเขา ก็เกรงใจพ่อแม่เขา ปู่ย่าเขา ต่อไปก็ต้องระวังอย่าให้ขโมยมันเอาไปได้ง่าย ๆ นะ

กรณีที่ 2 กรณีที่ลูกสาวโต๊ะบือราเฮง หนีตามผู้ชายไทยพุทธไป คนที่ช่วยไกล่เกลี่ยให้คือโต๊ะมาลี (ปัจจุบัน คือตำแหน่งคะโต๊ะยุติธรรม แสดงว่ามีระบบกฎหมายอิสลามหรือ ศาลชาริอะฮ์ บังคับใช้มาก่อน น่าจะศึกษาจาก ชุมชนมุสลิมเพิ่มเติม) ขอให้กลับมา แต่เนื่องจากโต๊ะบือราเฮงเป็นคนที่ขี้มาก ลูกสาวก็ไม่กล้ากลับเข้าบ้าน ก็อยู่กิน กับสามีแล้วเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ เปลี่ยนชื่อจาก **จอทะ** หรือ **จอตะ** (หมายถึงคนที่มิดังเนื้อเย็นออกมา จากใบหู) มาเป็น จันทร์ทอง

กรณีที่ 3 กรณีลงพุ่ม ถูกฆ่าตายก็สืบกันไม่รู้ว่าจะเป็นด้วยสาเหตุใด จะเกิดการทะเลาะกับคนในหมู่บ้าน แล้วถูกรั้วไปเอาคนนอกมาฆ่า บ้างก็ว่าจะไปคูหนึ่งทะเลาะระหว่างทางเจอโจรจึงถูกฆ่าปิดปาก หรืออาจเป็นเรื่องมรดก พอลงพุดตาย ตำรวจก็จับเอาญาติไปซ้อมปางคาย เพื่อให้สารภาพ เป็นภาพที่ชาวบ้านเห็นแล้วนึกเกลียดตำรวจมา ตั้งแต่บัดนั้น

บางทีไม่ชอบพอกับใครก็ไปใส่ความให้ตำรวจมาจับ ชาวบ้านเรียกว่า **ถูกนายมัด** อยู่ในมือตำรวจแล้ว แม้ไม่มีหลักฐานแน่ชัดที่จะเอาผิด เขาก็ใส่ข้อหาได้สารพัด ชาวบ้านเคยโดนซ้อม ต้องเอาเงินไปจ่ายให้ตำรวจ 400 บาท จึงยอมปล่อย บางทีตำรวจเองก็น่าเห็นใจ ไม่รู้ข้อมูล ไม่รู้ข่าวสาร ใครบอกอย่างไรก็เชื่อ บางครั้งคนที่ให้ข่าว เป็นคนทำเองก็มี ก็อาศัยสร้างสถานการณ์กันไป

2) กรณีการต่อสู้และแก้ปัญหาโจรผู้ร้าย ของชาวบ้านเชิงเขา

กรณีที่ 1 ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ในชุมชนมุสลิม มีโจรขึ้นบ้าน ขโมยเงินทอง เข็มขัด กำไล ของมีค่า ต่าง ๆ เมื่อก่อนโจรมีประมาณ 30-40 คน ชาวบ้านก็จะหนีไปซ่อน ในหลุมใต้ดิน เพราะกลัวโดนฆ่า ช่วงที่มีโจร ชาวบ้านไม่กล้าออกนอกบ้านเลย โจรบางพวก ก็ขโมยข่าวสาร ข่าวไปเลือกไปด้วยก็มี

กรณีที่ 2 ช่วงที่มีกลุ่มโจรอยู่กันมาก ทางราชการก็ต้องการปราบปราม มีอาสาสมัครรักษาความปลอดภัยของหมู่บ้าน ทางอำเภอก็อนุญาตให้ชาวบ้านมีปืนได้เพื่ออยู่ยามเฝ้าระวังกัน ลาดตระเวนรอบ ๆ หมู่บ้าน แต่ความจริงแล้ว ชาวบ้านที่ทำมาหากินธรรมดา อะไรก็สู้กับโจรไม่ได้โจรเองเขาก็ต้องทำดีกับเรา ต้องการผูกมิตรเพื่อให้เขาอยู่ได้เหมือนกัน เพียงขอให้เราไม่ปากสว่างก็อยู่ได้แล้ว เวลาเราขึ้นเขาไปตัดยาง ไปล่าสัตว์ บางทีก็หลงเข้าไปในค่ายโจรเขาก็เรียกมานั่งคุยกินน้ำชากาแฟกัน คงจะเรียกไปดูหน้าใกล้ ๆ ว่าเป็นใคร คล้าย ๆ กับบอกเป็นนัย ๆ ว่าเขาจำหน้าเราได้ ถ้ามีอะไรเกิดขึ้นกับเขาก็แสดงว่าเขาเป็นคนบอกข่าวให้ทางการ เราก็จะไม่ปลอดภัย

เราก็อยู่แบบคนอำนาจกันแบบนี้เรื่อยมา โจรเก่าถ้าเขาอยากอยู่ได้ก็ต้องผูกมิตรกับเรา โจรใหม่ตอนแรกอาจออกฤทธิ์ แต่พอนานไปถ้าอยากอยู่ได้ก็ต้องเป็นมิตรกับเราเหมือนกัน ชาวบ้านด้วยกันเองก็จะมีวิธีการส่อให้รู้ว่าควรเข้าไปบริเวณที่โจรอยู่หรือไม่ เช่น เวลาไปล่าสัตว์ หากบอกว่าบริเวณนี้ไม่มีหมีหรือ ไปตรงโน้นดีกว่า ก็เป็นที่เข้าใจว่ามีโจรอยู่ ไม่ควรเข้าไป หรือกรณีจะไปเยี่ยมเด็ก ก็จะถามชาวบ้านแถวนั้นว่าเข้าไปหาเด็กที่บ้านได้ไหม ถ้าเขาบอกว่าอย่าไปเลย ก็เป็นที่รู้กันว่ามีโจรอยู่แถว ๆ นั้น

กรณีที่ 3 เมื่อ พ.ศ.2518 ช่วงที่มีนาวิกโยธิน ทหารบก เข้ามาตั้งฐานในหมู่บ้าน เป็นช่วงที่เหตุการณ์ตึงเครียด ทางราชการมองว่าชาวบ้านเสี่ยงโจร ถ้าไม่เสี่ยงโจรก็คงจะอยู่ไม่ได้ ซึ่งเป็นจุดอ่อนอันสำคัญของฝ่ายบ้านเมือง แต่จริง ๆ แล้วไม่ใช่ เรามีหลักว่า เราเกรงใจโจรมากเท่าไร โจรก็เกรงใจเราเท่านั้น เพราะเรารู้ว่าโจรแต่ละคนเกี่ยวโยงเป็นญาติใคร ในหมู่บ้าน รู้ซ่อง รู้ทางกันอยู่ พฤติกรรมที่ทางการเริ่มไม่ไว้ใจเราที่ชัดเจนคือ กรณีที่สงสัยว่าผู้ใหญ่บ้านอ้อมเป็นพวกโจร และทางการพยายามลอบสังหาร ผู้ใหญ่อ้อมก็รู้ตัว จึงระวังอยู่ตลอด คืบหน้าทางการก็ส่งคนขึ้นบ้านจะไปลอบฆ่า คือ จำคอเหลือง (ผูกผ้าสีเหลืองที่คอ) แต่พอขึ้นไปก็เจอกับปืนการบิงสองลงมาเหมือนกัน จึงทำให้จำคอเหลืองต้องถอยไป เหตุการณ์นี้ ชาวบ้านก็ได้คุยกันว่าต้องลงขันฆ่าจำคอเหลือง กำนันก็เรียกจำคอเหลืองไปตำหนิว่า อยู่ด้วยกัน ก็ขอให้ไว้ใจกัน เรื่องจึงยุติลงได้

กรณีที่ 4 กรณีลุงออก บ้านอยู่แถวกะพ้อ อยู่เพียงคนเดียว โจรมาบ้านก็ต้องเสี่ยง ตำรวจมาบ้านก็ต้องเสี่ยง เพราะไม่รู้จะทําอย่างไร ตำรวจก็กล่าวหาว่าเสี่ยงโจร โจรก็หาว่าเป็นสายให้ตำรวจ สุดท้ายก็ถูกสมุนโจรยิงตาย คนที่ยิงก็ไปอยู่กับเปาะสุ แต่เปาะสุไม่ยอมรับ เอมาส่งในหมู่บ้าน ตำรวจก็ตามมายิงตาย

กรณีที่ 5 เปาะเยะ โจรอีกคนหนึ่งซึ่งทางการรู้จักดี เดิมเป็นคนปะลูกาเสาะเมาะ อยู่กับแม่เลี้ยงคือเมาะกูเนาะ เป็นเพื่อนสนิทกับนายชื่น คงสาม เทียวเล่นด้วยกัน ต่อมาเมื่อโตเป็นวัยรุ่น ก็เริ่มมีสมัครพรรคพวก เป็นแนวร่วมกับโจร เรียนหนังสืออยู่ในหมู่บ้าน ครูคนหนึ่งสอนเปาะเยะ ชื่อ ครูหยอง เป็นคนที่ชอบพูดโววาย ครั้งหนึ่งพูดกับเปาะเยะในทำนองขู่ว่าจะบอกตำรวจเรื่องที่เป็นโจร สุดท้ายครูหยองก็ถูกยิงตาย

กรณีที่ 6 การเรียกค่าคุ้มครอง บางทีก็เป็นโจรธรรมดาในหมู่บ้าน อ้างชื่อโจรที่เป็นขบวนการมาปิดสวนยาง หรือที่ทำกินของชาวบ้านเพื่อเรียกค่าคุ้มครอง โดยใส่จดหมายเรียกค่าคุ้มครองในซองพลาสติกกันชื้นแล้วมาคิดไว้ใกล้ ๆ กับยันต์ปราบแมลงกะลิง (แมลงที่คุดนํ้านมข้าว) ในนาของชาวบ้าน (เป็นยันต์ที่คิดไว้เพื่อปิดเป้าสิ่งที่จะมาทำลายพืชผลของชาวบ้าน) โจรที่มีอยู่แบ่งได้หลายประเภทคือ **โจรโดยนิตย** หรือ **โจรโดยสันดาน** ประเภทนี้แก้ลำบาก โจรจำเป็น ยังพอคุยกันได้ เกิดจากการถูกทางการเพ่งเล็งว่าเกี่ยวข้องกับโจรบ้าง ถูกเพื่อนชักชวนว่าเป็นโจรบ้าง หรือเวลาหนีทหาร แด่โดยมากแล้ว ทางทหารจะไปถามให้ไปฝึกทหารต่อ เพราะไม่คิดว่าจะเป็นการเสริมเที่ยวเล็บให้กลุ่มโจร